

ความเป็นมาของปัญหา

ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ชาติหนึ่งในเอเชีย ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติหลายประการตกทอดมาถึงปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นมรดกสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยของชนชาตินี้ และเป็นวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นวิริยอุตสาหะของบรรพบุรุษผู้ได้สั่งสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ จนชนชาติไทยมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนตลอดมา ถึงแม้บางสมัยจะได้รับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีมาจากชนชาติอื่นบ้าง แต่ก็ได้นำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีย่อมมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขทั้งโดยเจตนาและโดยมิได้เจตนาตามกาลสมัย ประเพณีบางอย่างเสื่อมสูญไปเมื่อมวลชนเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะยึดถือกันต่อไป จึงเป็นการยากที่จะทราบได้ว่า ประเพณีใดที่สาบสูญไปแล้ว ประเพณีใดที่สืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันอันเป็นของดั้งเดิม ประเพณีใดที่มีการเปลี่ยนแปลง ถ้าขาดการวิจัยค้นคว้า การรวบรวมทางสังคมศาสตร์ ทางมนุษยศาสตร์ เปรียบเทียบวิเคราะห์ศึกษา

สาขาวิชาสังคมศาสตร์ (Social Science) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ได้แบ่งไว้คือ การธนาคาร (Banking) รัฐศาสตร์ (Political Science) ภูมิศาสตร์ (Geography) ประวัติศาสตร์ (History) สังคมวิทยา (Sociology) เศรษฐศาสตร์ (Economics) ฯลฯ ส่วนวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) นั้น ประกอบด้วยวิชาโบราณคดี (Archeology) ประวัติศาสตร์ (History) ภาษา (Languages) บรรณารักษศาสตร์ (Library Science) ปรัชญา (Philosophy)

จิตวิทยา (Psychology) ศาสนศาสตร์ (Theology) อักษรศาสตร์¹ (Arts) ฯลฯ ในการวิจัย นักศึกษาจำเป็นต้องศึกษาจากเอกสารที่น่าเชื่อถือ เอกสารที่สะดวกกับผู้ที่ต้องการค้นคว้าทางค่านนี้ ได้แก่ เอกสารที่เก็บรวบรวมไว้ตามห้องสมุดต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์ การเลือกใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ตรงกับงานบริการสาขาบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษ์จะต้องรู้จักหนังสือในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ วรรณคดี คำนาน และสิ่งพิมพ์ที่เป็นหลักฐานด้านขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเฉพาะซึ่งอาจจะปนอยู่กับคานประวัติศาสตร์ คือมีกล่าวอยู่ในเนื้อเรื่องบางตอนของจารึกหรือพงศาวดารตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นลำดับมา เมื่อเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยมีกล่าวปะปนอยู่ตามเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังกล่าวหลายสาขาวิชา จึงไม่สะดวกแก่ผู้ทำการวิจัยทางเอกสารด้านสังคมศาสตร์ บรรณารักษ์บริการตอบคำถามจึงมีงานที่จะต้องช่วยเหลือในการใช้เอกสารสิ่งพิมพ์มากขึ้น และในปัจจุบันก็มีผู้สนใจคนกว่าเขียนเรื่องและบทความในคานขนบธรรมเนียมประเพณีไทยมากขึ้น นักวิจัยทางสังคมศาสตร์เพิ่มความสนใจศึกษาสังคมไทยคานต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาที่สถาบันการศึกษาาระคัยสูงบางแห่ง เช่นที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ได้เปิดสอนวิชาคณาวิชา² รวมเรื่องราวทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีทางภาคเหนือไว้ ได้แก่ นิทานชาวบ้าน คติ สุภาษิตสำนวน คำพังเพย ภาษาถิ่นเหนือ อักษรล้านนาไทย ประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งวรรณกรรมของถิ่นนั้น จึงยากแก่การวินิจฉัยว่า สิ่งพิมพ์เอกสารชิ้นใดเหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์ให้ไคมากที่สุด มีความถูกต้องและเชื่อถือไคมากที่สุด

¹United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Statistical Yearbook 1969. (Louvain, Belgium: Imprimerie Cuetirick, 1970), p. 275.

²ไพโรธ เดิศพิริยภมล, คณาวิชาบ้านล้านนาไทย (เชียงใหม่: สุริวงศบุคเซน-เตอร์, 2516), หน้า พิเศษ.

เอกสารทุกชิ้นทุกเรื่องย่อมมีค่าในตัวเอง คือ อาจเป็นเอกสารอันดับแรก (Primary Sources) หรือเอกสารอันดับรอง (Secondary Sources) แต่การตัดสินใจเพื่อใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ประเภทใด ผู้คนควรวินิจฉัยจะต้องใช้วิจารณญาณตัดสินใจเอง สำหรับการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์เรื่องนี้ได้เพิ่งเล็งเฉพาะเอกสารที่ตีความมีประโยชน์จริง ๆ ต่อผู้ที่ต้องการค้นคว้าจึงได้เลือกสรรมาทำการศึกษาวិเคราะห์ตามหลักวิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อประเมินคุณค่าของสิ่งพิมพ์ดังกล่าว เพื่อให้ผลของการวิจัยใช้ประโยชน์มากที่สุด ทั้งในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งจุดประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อสำรวจและศึกษารวบรวมรายชื่อสิ่งพิมพ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
2. เพื่อจัดทำสาระสังเขปและครรชนี้ค้นเรื่องราวจากสิ่งพิมพ์ดังกล่าว อันเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ นักวิจัย นักศึกษา และผู้ค้นคว้าทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
3. เพื่อวิเคราะห์แล้วประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร โดยอาศัยสิ่งพิมพ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับชีวิต คือ การตั้งครรภ การเกิด การโกนจุก บวชนาค ทำขวัญ ปลูกเรือน แต่งงาน พิธีศพ ความเชื่อ วาสุลาฤกษ์ การสร้างน้ำพระ และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ พระราชพิธีต่าง ๆ การกุศล งานรื่นเริง กฎหมาย การปกครอง รวมทั้งประเพณีเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนอกจากนี้ยังใช้สิ่งพิมพ์ด้านวรรณคดี ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร จดหมายเหตุ และตำนาน เป็นเอกสารประกอบการวิจัยด้วย

สิ่งพิมพ์ด้านประวัติศาสตร์ รวมถึงจารึกต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ และตำนาน ที่มีกล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดีฉบับที่กล่าวถึง ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งปรากฏสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุง

รัตนโกสินทร์ เป็นสำคัญ ยกเว้นเอกสารบางเล่ม เช่น จารึกอาณาจักรน่านเจ้า พ.ศ. 1309 เป็นต้น

การวิจัยเรื่องนี้ไม่รวมถึง ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีการละเล่นพื้นเมือง ประเพณีพื้นเมืองซึ่งรวมถึง ปรีศนา คำพังเพย และสุภาษิต นิทานพื้นเมือง คติชาวบ้าน ประเพณีของชนกลุ่มน้อยและประเพณีสงคราม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. จากการสำรวจและรวบรวมสิ่งพิมพ์ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์จะเป็นแนวทางให้ทราบว่า สิ่งพิมพ์ที่นักสังคมศาสตร์หรือนักมานุษยวิทยาใช้เป็นหลักฐานเพื่อศึกษาเรื่องราวทางด้านนี้ มีสิ่งพิมพ์ใดบ้าง

2. ผลของการประเมินค่าสิ่งพิมพ์จะช่วยให้ผู้ที่ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ได้มีโอกาสใช้เอกสารที่มีคุณค่าจริง ๆ และได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่า เหมาะสมกับการนำไปศึกษาค้นคว้าวิจัยทางด้านนี้ต่อไป

3. หอสมุดนี้จะเป็นคลังแห่งความรู้ เพราะได้สะสมสิ่งพิมพ์ไว้ทุกสาขา อาจช่วยให้บรรณารักษ์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอันเกี่ยวกับความเป็นอยู่และชีวิตของชนชาวไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4. วิทยานิพนธ์นี้จะเป็นคู่มือสำหรับบรรณารักษ์ใช้ในการให้บริการทางบรรณานุกรม บริการตอบคำถาม และการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวทางขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยอาศัยและสำรวจสิ่งพิมพ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่มีในหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่หอสมุดแห่งชาติ โดยดำเนินการวิจัยเป็นลำดับขั้นดังนี้

1. ได้สำรวจรายชื่อหนังสือจากตู้บัตรรายการภาษาไทยของหอสมุดทั้งสองแห่ง แล้วฉบับนี้ทีกรายละเอียดจากบัตรรายการเฉพาะสิ่งที่ต้องการ

2. จากนั้นได้รวบรวมข้อมูลด้านความเป็นมาของวัฒนธรรมชนบทธรรมเนียมประเพณีสังคมไทย และหลักการประเมินคุณค่าเอกสาร จากหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ให้บริการเชื่อถือกันแพร่หลาย ทั้งนี้จากห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดกระทรวงมหาดไทย และหอสมุดทั้งสองแห่งดังกล่าว แล้วดำเนินการเรียบเรียงเป็นเรื่องราว

3. ได้ใช้หลักการประเมินค่าเอกสารจากการที่ได้ศึกษามานั้น เป็นแนวทางวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ด้านนี้จากรายชื่อที่ได้รวบรวมไว้ เพื่อเลือกสรรสิ่งพิมพ์ที่มีคุณค่าจริง ๆ ตามหลักการดังกล่าว

4. ต่อจากนั้นได้ทำสาระสังเขปของสิ่งพิมพ์ดังกล่าว ในขั้นแรกได้ศึกษาถึงที่มาของสิ่งพิมพ์แต่ละชิ้น ว่าจัดพิมพ์เมื่อไร ใครเป็นผู้จัดพิมพ์ พิมพ์ที่ใด พิมพ์เนื่องในโอกาสใดบ้าง พิมพ์มาแล้วกี่ครั้ง ใ้แก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในการพิมพ์ครั้งนั้น ๆ หากเรื่องนั้นมีเรื่องย่อยหลายเรื่องหรือเป็นเรื่องยาวจะหาเรื่องย่อไว้ด้วย แล้วจึงจัดทำสาระสังเขป ในขณะที่เดียวกันจะบันทึกครุขันธ์เรื่องที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์นั้นว่าอยู่ตรงหน้าใดถึงหน้าใด

5. สิ่งพิมพ์แต่ละรายการจะให้รายละเอียดทางบรรณานุกรม คือ บอกชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่พิมพ์ ปีที่จัดพิมพ์ และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญ แล้วกล่าวถึงความ เป็นมาของสิ่งพิมพ์นั้น สุกท้ายเป็นตอนที่ว่าด้วยสาระสังเขป

6. การจัดทำสาระสังเขปนี้ได้เสนอสาระสังเขปแบบให้ความรู้ (Information Abstract) เรื่องใดที่เห็นว่าซ้ำกันโดยพลความ จะเขียนแต่ชื่อของเรื่องนั้น ๆ ในเอกสาร ขึ้นต่อไป เว้นแต่จะมีรายละเอียดพิสดารจึงจะทำ สาระสังเขปไว้ เนื้อหาสาระสังเขปจะเป็นด้านชนบทธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น จะมีเรื่องอื่นอย่างที่เห็นว่าจำเป็น อนึ่ง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้สาระสังเขปนี้ ผู้วิจัยได้ยอหน้าตอนที่เห็นว่าจำเป็น หรือสาระสังเขปที่ค่อนข้างยาว

7. บทที่ว่าด้วยประเมินคุณค่านั้น ผู้วิจัยได้แบ่งคุณค่าด้านชนบทธรรมเนียมประเพณีของสิ่งพิมพ์ออกเป็น 2 ประการ คือ คุณค่าทางประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต และคุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวกับสังคม แต่ละหัวข้อจะประกอบด้วยเอกสารหลักและเอกสารประกอบ แล้วทำครุขันธ์ค้นเรื่องราวจากสิ่งพิมพ์ที่นำมาศึกษา และสรุปผลการวิจัย